

Nr 13

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för poströstning vid politiska och kommunala val.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 2 i första kammaren av herr *Kristiansson m. fl.* och nr 14 i andra kammaren av herr *Bengtsson* i Halmstad *m. fl.*, hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av gällande bestämmelser att röstning å postanstalt kan ske på helgfri dag.

Beträffande motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnats i det följande, hänvisa till motionerna.

Enligt lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen må vid andra-kammarval och kommunalval den som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängd, å valdagen avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å fast postanstalt; den som vårdas å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna sådan valsedel, även om sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är uppförd i röstlängden. Kan det med skäl antagas, att röstberättigad kommer att å valdagen vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar miliärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt på valdagen må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å fast postanstalt inom riket. Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som nyss sagts icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

Väljare, som avlämnar valsedel enligt vad nu sagts, skall inneha röstlängdsutdrag. Röstmottagare är inom riket postfunktionär. Röstmottagning å postanstalt skall äga rum från och med adertonde dagen före valdagen till och med valdagen. Röstmottagning skall före valdagen äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten. I fråga om den tid, då postanstalt skall vara öppen på valdagen, äro bestämmelserna rörande andra-

kammarval och kommunalval av olika innebörd. I kommunala vallagen stadgas sålunda i 37 § tredje stycket, att å valdag röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, dock minst en timme. Motsvarande föreskrift för andrakammarvalen återfinnes i 72 § tredje stycket lagen om val till riksdagen. Enligt detta lagrum skall röstmottagning å postanstalt äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, å valdag dock minst en timme före klockan elva förmiddagen och en timme efter klockan ett eftermiddagen; där särskilda skäl därtill äro, må Konungen begränsa tiden för röstmottagning å valdag till den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, dock minst en timme.

Alla val, både andrakammarval och kommunala val, skola hållas å sönd eller helgdag, vare sig valen äro allmänna för hela riket eller särskilda för endast en del av riket.

Vid 1953 års riksdag väcktes motioner (I: 199 av herr Weiland m. fl. och II: 255 av herr Löfroth m. fl.), vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag om underlättande av deltagandet i val till riksdagens andra kammare och kommunala val. I motiveringen till motionerna anfördes bland annat att det syntes enklast att de röstberättigade, som voro på främmande ort å valdagen, finge avlämna valsedel hos valnämnden i det distrikt, vari de då befunno sig. Detta skulle enligt motionärerna innebära en besparing för statskassan.

Konstitutionsutskottet, som behandlade motionerna, anförde i sitt utlåtande (nr 6), att postverkets beräknade kostnader vid kommunalvalen i september 1950 voro 109 180 kronor och för andrakammarvalen i september 1952 enligt preliminära uppgifter omkring 150 000 kronor. Dessa kostnader voro enligt utskottets bedömande icke sådana, att de rimligen borde föranleda att systemet med poströstning slopades eller i något mera betydande avseende ändrades i fråga om septembervalen eller andra val av större vikt. På konstitutionsutskottets hemställan avslogos motionerna av riksdagen.

I en vid 1955 års riksdag väckt motion (II: 154 av fru Holmqvist och herr Bengtsson i Halmstad) hemställdes »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en utredning i syfte att möjliggöra för väljare, som uttagit röstlängdsutdrag, att å postanstalt avlämna sin valsedel å lämplig söckendag, helst lördag, under tiden för postanstaltens öppethållande». I motionen framhölls att vid de omval, som vanligtvis följde efter politiska och kommunala val, väljarens rätt att vid vistelse på annan ort på valdagen fullgöra sin rösträtt å postanstalt visat sig medföra stora kostnader för staten, trots att endast ett fåtal väljare voro berörda. Vidare erinrades i motionen om att valnämndsordförandena — enligt överenskommelse mellan postverket och dem — brukade tillfråga väljare, som uttagit röstlängdsutdrag, vid vilken postanstalt vederbörande ämnade avlämna sin röstedel, för att på så sätt

minska postverkets kostnader. Ett enklare sätt att lösa den föreliggande frågan syntes motionärerna vara att medgiva rätt för valman, som uttagit röstlängdsutdrag, att exempelvis på lördagen före valet på postanstalt få avlämna sin röstsedel, varigenom extrautgifterna för ersättning till postverket kunde inbesparas.

I sitt utlåtande (nr 8) över motionen förklarade sig konstitutionsutskottet vidhålla sitt vid 1953 års riksdag gjorda uttalande att postverkets kostnader för poströstningen vid val enligt utskottets bedömande icke vore sådana att de rimligen borde föranleda att systemet med poströstning slopades eller i något mera betydande avseende ändrades i fråga om septembervalen eller andra val av större vikt. Enligt utskottets uppfattning borde således icke vid omval i någon valkrets till andra kammaren, till landsting eller till stadsfullmäktige i vissa större städer, som icke delta i landsting, ändring eller inskränkning i tiden för postanstaltens öppethållande å valdagen ifrågakomma. Om det däremot var fråga om ett enstaka val av kommunal-, municipal- eller kyrkofullmäktige hade spörsmålet — sedan postanstalterna efter den 15 juni 1951 i allmänhet höllos stängda å sön- och helgdagar — enligt utskottets uppfattning kommit i sådant läge att det extra öppethållandet på valdagar för sådana särskilda val av samtliga postanstalter kunde te sig som en opraktisk och alltför kostsam anordning. Utskottet ansåg sig dock icke utan vidare kunna förorda att ens vid sådana tillfällen när blott i någon enstaka kommun fullmäktigeval skulle äga rum, poströstningen flyttades från valdagen till någon tidigare söckendag. Principiellt borde enligt utskottet nämligen ej annan ordning tillämpas vid omval än vid det ursprungliga valet. Möjligen kunde enligt utskottet vid dylika val postanstaltens öppethållande valdagen inskränkas till den del av riket, där ifrågavarande ort var belägen, samt på större platser begränsas till någon eller några av de där förekommande postanstalterna. Utskottet förutsatte emellertid att det inom inrikesdepartementet, utan att riksdagen gjorde särskild hemställan därom, företogs en utredning och översyn rörande ordningen för poströstning vid särskilda kommunalval, varigenom vissa olägenheter kunde avhjälpas. I enlighet med utskottets hemställan föranledde motionen icke till någon riksdagens åtgärd.

Den 27 maj 1955 tillsatte dåvarande chefen för justitiedepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande samma dag en utredning att verkställa en teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val. Utredningen antog benämningen 1955 års valutredning. I direktiven för utredningen hänvisades bland annat till konstitutionsutskottets sistnämnda utlåtande och angavs att utredningen även borde undersöka möjligheterna att begränsa öppethållandet av postanstalter för poströstning vid enstaka val av kommunala fullmäktige.

I de nu förevarande motionerna framhålles att gällande ordning för poströstning, enligt vilken samtliga landets postanstalter äro skyldiga att hålla

öppet även vid extra fullmäktigeval, medför stora kostnader för statsverket och måste betecknas som en organisatorisk oformlighet. Enligt motionärerna kan det diskuteras huruvida icke andra möjligheter borde finnas för avlämnande av poströster t. o. m. vid de allmänna valen. Motionärerna framföra därvid förslaget att gällande bestämmelser ändras så att poströstningen äger rum antingen den första helgfria dagen efter valdagen eller den sista helgfria dagen före valdagen.

Med anledning av dessa motioner får utskottet anföra följande.

Då reglerna om poströstning infördes höllos postanstalterna regelmässigt öppna å söndagar. Så länge detta var förhållandet medförde bestämmelserna om poströstning inga olägenheter eller komplikationer. Läget förändrades emellertid då generalpoststyrelsen beslöt att postanstalterna från och med den 15 juni 1951 i allmänhet icke längre skulle vara öppna å söndag och helgdagar för att betjäna allmänheten med postala tjänster. Med hänsyn till bestämmelserna i lagen om val till riksdagen och kommunala valla-gen voro postanstalterna dock skyldiga att å valdagar hålla öppet för poströstning. Då det gäller enstaka val av kommunal- eller kyrkofullmäktige, vid vilka antalet poströstande brukar vara obetydligt, har generalpoststyrelsen efter beslutet om söndag och helgdagsstängningen emellertid hittills förfarit så att styrelsen efter samråd i varje särskilt fall med inrikesdepartementet vidtagit särskilda åtgärder för att nedbringa kostnaderna för poströstningen genom att hålla vissa postanstalter stängda å valdagen. Vid andra val av större vikt ha däremot samtliga fasta postanstalter hållits öppna för poströstning.

Såsom utskottet anfört i tidigare avgivna utlåtanden (nr 6/1953 och nr 8/1955) kan kostnaderna för poströstningen vid septembervalen eller andra val av större vikt rimligen icke föranleda att systemet med poströstningen ändras i något mera betydande avseende. Ej ens vid omval i någon valkrets till andra kammaren, till landsting eller till stadsfullmäktige i vissa större städer, som icke deltaga i landsting, bör enligt utskottets uppfattning sådan ändring vidtagas att poströstningen skall äga rum å annan dag än valdagen. Ur principiell synpunkt framstår det nämligen såsom angeläget att röstavgivning regelmässigt sker å den fastställda valdagen.

Vad däremot angår andra enstaka borgerligt eller kyrkligt kommunala val, där antalet poströstande brukar vara ringa, synas dock kostnaderna för öppethållande av samtliga fasta postanstalter motivera en ändring av gällande bestämmelser. Såsom framgår av det föregående verkställes för närvarande av 1955 års valutredning en undersökning av möjligheterna att begränsa postanstalternas öppethållande för poströstning vid dylika enstaka val av fullmäktige. Enligt vad utskottet inhämtat har valutredningen för avsikt att vid undersökningen även ingå på frågan om öppethållandet vid de allmänna valen av municipalfullmäktige. Vidare har inhämtats att valutredningen vid denna sin undersökning prövar icke blott möjligheten att inskränka postan-

stalternas öppethållande till vissa orter utan även möjligheten att förlägga poströstningen till sista helgfria dagen före valdagen. Att — såsom motionärerna alternativt föreslagit — låta poströstningen äga rum första helgfria dagen efter valdagen torde enligt utskottets uppfattning vara uteslutet, i synnerhet som resultatet av den preliminära sammanräkningen av de å valdagen inför valnämnderna avgivna rösterna bekantgjorts vid denna tidpunkt.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att motionerna I: 2 och II: 14 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 mars 1959

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Torsten Andersson, Sveningsson, Lundström, Erik Olsson, Dahl, Axel Emanuel Andersson och Aspling; samt

från andra kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Spångberg, Magnusson i Tumhult, Jonsson i Haverö, Gustafsson i Bogla, Bark, Hammar, Alemyr, Hamrin och fru Sjöqvist.